

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת מכות - דף כד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

בא חבקוק והעמידן על אחת - "אמונה"

שורש האמונה לעם ישראל סוכם בתמציות שמיימית בלשון הכתוב "אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" (שמות כ, ב). כתב השם משמואל (חקת תרט) אמונה שהיא תלויה בלב אינה נזקקת ליעוץ בשר, אלא להרגיל את האמונה בלב ולהזכיר אותה בפה ולדבר כה תמיד, ובה תהיה נקבעת האמונה בלבנו. וכענין שכתוב בק"ש והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושוננתם לבניך ודברתם בם, ובספרי שלא יהיה עיקר דבורך אלא בם, ובדאי שע"י ההרגל נקבעים הדברים בלב, ומ"מ אין זה ענין ליעוץ אלא להרגל.

עוד כתב במאמר על שביעי של פסח (פרשת צו) ונראה הדנה תכלית האדם בעוה"ז היא האמונה, היינו להיות נמשך אחר הש"י אפילו בלי הארת השכל, ובשביל זה זוכין לעוה"ב תכלית האור כי טוב, והיום לעשותם ולמחר לקבל שכרם וכמ"ש במשיח (ישעי' יא) והי' צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו, והיינו אף שההשגות שלו היו גדולות מאוד מאוד כדכתיב (שם נב) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד, מ"מ האמונה מתגבר בו מאוד כ"כ עד שכל ההשגות הגדולות עדיין אינן תופסות מקום, ותכלית הידיעה אשר לא נדע, וישוב הכל לאמונה, ובשביל האמונה יבוא להשגות עוד יותר גדולות, ויבין וידע יותר שעדיין לא התחיל לידע, ויבוא עוד יותר לאמונה, וחוזר חלילה עד בלי שיעור ותכלית.

אבל סוף כל סוף היא האמונה, וכבש"ס מכות (כד, א) בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחי', כי האמונה היא יסוד הכל ותכלית הכל. והנה מובן דהתפעלות מהנס, אף שישראל מאמינים בני מאמינים שהקב"ה כל יכול, מ"מ כשאב בפועל דבר שהיה מקודם בבחינת אמונה מביא התפעלות.

וממשיך לבאר באריכות, שיש אמונה מחמת שהיא בשכל וברגש, אבל כאשר רואה את הדבר בעין אז נעשה הדבר לחושני, וזה העיקר צריך לדעתו ולהרגישו שמלכותו בכל משלה.

האמונה בנותן התורה ואמיתות התורה, מתחייב ומושתת ביסודו על ההכרה והאמונה ביציאת מצרים (המלבי"ם והכלי יקר האריכו לבאר, לאורך הפסוקים של עשר המכות: איך השרשנו בליבנו באותו הזמן את עקרי הדת "מציאות ד'". "השגחה מן השמים". וחילקו את עשר המכות לשלש קבוצות. ג הראשונות, שהוכיח הקב"ה שברא את העולם יש מאין "בזאת תדע כי אני ד'". ג האמצעיות הוכיח הקב"ה על השגחתו בבריאה "למען תדע כי אני ד' שהרי הארץ". ובארבע האחרונות, הוכיח על ייחודו "אין כמוני בכל הארץ").

שקרי אם מחמת עצם האמונה בבריאת העולם, אין הבדל ביניהם זה בין אומות העולם לעם ישראל, שהרי עצם האמונה בבורא העולם, אין בו הבדל בין האומות שכולם בני אדם הראשון.

כפי שכתב בספר הכוזרי כתב החכם למלך כוזר: אמר החבר כן הוא, וכל הנלוו אליו מן האומות יגיעו מן הטובה אשר ייטיב בבורא אליו כן באמונתו לא יהיה שוה עמנו. ואילו היה חיוב התורה מפני שבראנו היה שוה בה הלבן והשחור כי הכל ברייתו אך אנו חייבים בה מפני שהוציאנו ממצרים והתחבר כבודו אליו מפני שאנחנו נקראים הסגולה מבני אדם (מאמר א א ת כז).

מעולם לא נכתב בכתובים שעם ישראל חייבים בקיום המצוות, מחמת האמונה בעצם בריאת העולם. תמיד נזכר הדבר בתור חיוב המתלגלג בסיבת יציאת מצרים. ואף קודם ליציאת מצרים, לא נזכר שיש חיוב האמונה בבורא העולם מחמת הסיבה שהוא ברא את העולם.

הידיעה הברורה וההכרה בבורא העולם, נולדה אצל עם ישראל בעקבות הגילוי שהיה במצרים, מכוח האותות והמופתים שהיו שם, וזה המחייב לצמיתות בעם ישראל את האמונה ביחוד ד', והמתחייב מכך לקיום המצוות.

וכל כך רק בעת גאולת מצרים שבעינינו ראינו ובאוזנינו שמענו, לא מפי עד אחד אלא מפי שניים, אלא כל העם הנבחר היה בעת יציאת ומצרים ומשם הלכנו יחדו להולדת עם ישראל להיות עם סגולה בעת מתן תורה.

עדות נאמנה ותקבלת, אם היא נסמכת על ראיה מוחשית וברורה, תהווה הכרה החלטית ברעיון ואתה הנגזר ממנו בלא ספק. היות ועל מעמד חידוש העולם לא נמצא עד המוכיח על עובדה זו, צריך להוכיח את הדבר מן המוכח והידוע. הנגזר מן המציאות בגאולת מצרים, הסיבות המביאות לשהייה, ההבנה שמלכות מצרים לא יכלה להגן על ריבונותה, מאחר ויש כוח עליון המחייבם לנהוג כרצונו - מוכיח את האמת לאמיתה - מציאות ד' ויחודו בעולם, הכרעה זו תתפשט בשכל ליתא עורר.

והנגזר מכח האמונה, כתב הרמב"ן וטעם ונקדשתי בתוך בני ישראל - על דעת רבותינו (תורת כהנים ט ד) מצות עשה, שנקדש את שמו במצות ליהרג עליהן ולא נעבור, וזה טעם המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים, שהוא טעם יכלול כל המצות, שראוי לקדש שמו עליהם בעבור שאנחנו עבדיו אשר גאלנו ממצרים. (רמב"ן ויקרא כב, לב)

ועוד האריך הרמב"ן בכמה מקומות לבאר את שורש החיוב בכל המצוות מחמת יסוד האמונה, שאמר הקב"ה "אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מריח ערדית". הדגישה התורה את רעיונו "ריח ערדית" כאשר טח ישראל היו

במצרים היו משועבדים לעבדות לפרעה ולמצרים, אמר להם הקב"ה החובה באמונה וביחוד ד', היא סיבה לעובדו, כי הוא פדה את עם ישראל מבית עבדים. אמר הקב"ה "קבלתם מלכותי קבלו את גזרותי ואת כל מצוותי". וכדברי הרמב"ן המפורסמים בשלהי פרשת בא, והאותות והמופתים הגדולים הם עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה. וזכר זה הנלמד מגאולת מצרים והשתרש בלב אבותינו, מצווה להעבירו הלאה לדורות ההמשך, לכך ציוותה התורה מצוות רבות זכר ליציאת מצרים, שיהיה בכל הדורות עדות באותות ובמופתים שלא ישתכחו ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלוקים.

אמר ר"א, ג פעמים הפועל רוח הקודש בבית דין, א. בב"ד של **שם**, כאשר אמר יהודה שתמר התעברה ממנו, והיה מקום ליהודה לחוש שכשם שהוא הלך אליה אף אחרים, וע"ז יצאה רוח הקודש ואמרה "מחני יצאו כבושים". ב. בב"ד של **שמואל**, כאשר המליך את שאול ואמרה רוח הקודש שבאמת שמואל לא נטל מאומה. ג. בב"ד של **שלמה**, במשפט ב' הנשים שאמר להם שלמה שיחטכו את הילד החי, ואחת התנגדה ואמר שלמה בודאי זהו היא אמו, והיה מקום לחוש שאמרה כך מתוך ערמה, אלא אמרה שלא רצה לשמות לאביו בקבלת הברכות) לא עשה לרעהו רעה (לא ירד לאומנות במקומות הנ"ל רוח הקודש, **שהרי אמר רבא לגבי יהודה** יתכן וחישב את הזמן וכך היה לו להחזיק. **ולגבי שמואל** יתכן שכל ישראל מוגדרים כיחיד ואמרו בלשון יחיד. **וכן אצל שלמה** ראה שאחת לא מרחמת כלל.

דרש רבי שמלאי, תריל' מצוות נאמרו למשה. **ססה' לאוני** כנגד ימות החמה, **רמח' עשה** כנגד איברי האדם. **אמר רב המנונא**, **תורה** צוה לנו משה מורשה" "תורה" גימטריא תיא' שזה נאמר לחשה רבנו **ועוד ב' שמענו** מפי הגבורה "אנכי ד' אלקיך" "לא יהיה לך אלהים אחרים פני".

בא דוד המלך והעמידן על יא': "מזמור לדוד ד' מי יגור בהלך מי ישכון בהר קדשך **הולך תמים** (אברהם אבינו, שהתהלך בתמימות ושלמות) **ופועל צדק** (אבא חילקיה, שלא השיב שלום כדי לא להפסיד את בעל הבית) **ודובר אמת בלבבו** (רב ספרא, אף שהלוקח הציג מחיר יקר לא הסכים כי כבר חשב בליבו על מחיר מסויים). **לא רגל על לשונו** (יעקב אבינו שלא רצה לשמות לאביו בקבלת הברכות) לא עשה לרעהו רעה (לא ירד לאומנות חברו) **וחרפה לא נשא על קרובו** (המקרב קרוביו ולא שתק בשעה שביוז אותם) **נבזה בעיניו נמאס** (חזקיה המלך שגרר עצמות אביו אחז הרשע) **ואת יראי ד' יכבד** (היהשפט מלך יהודה שהיה קם בפני ת"ח ומחבקם ומנשקם וקרא רבי רבי מרי) **ונשבע להרע** **ואמר לו לא נאמר** (כרבי יוחנן שעמד בדבריו על אף שהשבעה לא חלה, כדי שלא יתרגל לעבור על השבועה) **כספו לא נתן בנשך** (אפילו ברביית לעכ"ם) **ושוחד על נקי לא לקח** (כרבי ישמעאל ברבי יוסי, שלא דן את אריוס שהקדים לו פירותיו) **עושה אלה לא ימוט לעולם**. "עושה אלה לא ימוט לעולם" רבנ' נמליאל בכה, רק מי שעושה את הכל לא ימוט, **אמרו לו לא נאמר** "עושה כל אלה", **אלא** רק נאמר "עושה אלה" הכוונה אפילו חלק מתוך כולם. **והראיה** שנאמר לגבי עריות "אל תטמאו בכל אלה", ובדאי שאין הכוונה לכולם ביחד, אלא אפילו בחד אסור.

בא ישעיהו והעמידם על שש מצוות: "הולך צדקות (אברהם אבינו שהדריך את שושלות הדורות לנהוג בצדקה וחסד) **ודובר מישרים** (מי שאינו מקניט פני חברו ברבים) **מואס בביצע מעשקות** (רבי ישמעאל בן אלישע שלא הסכים לקבל מתנות כהונה של אדם שנהג לתת לכחן אחת) **נוער כפיו מתמור בשוחד** (רבי ישמעאל ברבי יוסי, שלא דן את אריוס שהקדים לו פירותיו) **אוטם אוזנו משמוע דמים** (לא שמע זולול בת"ח ושחק, כראב"ש שהייתה נופתו שלמה ורק יצאה תולעת מתוכם היות ולא מיחה כראוי בח"י שזולול ברבנו) **ועוצם עיניו מראות ברע** (כרבי חייא בר אבא שאמר שהכוונה למי שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה) **ועי' נאמר** "הוא מרומים וישכון".

בא מתיא העמידן על ג': "הגיד לך אדם מה טוב ומה ד' דורש ממך כי אם עשות משפט (ד"ן) **ואהבת חסד** (ממילות חסדים) **הוצנע לבך** (הוצאת המת והכנסת כלה) **עם אלקיך**, **ואם נאמר לשון של צינעה** על דברים שהדרך לעשותם בגלוי כהכנסת כלה והוצאת המת, ק"ו לגבי צדקה וכו' שהם דברים על צינעה.

בא ישעיהו והעמידם על ב': "כה אמר ד' שמו **משפט ועשו צדקה**". **בא עמוס והעמידן על אחת** "כה אמר ד' לבית ישראל דרשוני וחיו", **שאל רב"י** אולי הכוונה דרשוני ביחס לכל התורה, **אלא בא חבקוק** והעמידן על אחת **וצדיק באמונתו יחיה**.

אמר רבי יוסי בר חנינא ד' גזירות נדר משה רבינו על ישראל ובאו ד' נביאים ובטלו. א. משה רבנו אמר שעם ישראל ישכנו לבטח אם יהיו צדיקים **כיעקב אבינו**. **ועמוס ביטלה** שהרי לא יכלו להיות בדרגה כ"כ גבוה, וחזר בו ד' מתנאי זה. ב. שלא יהיה לעם ישראל **מנוחה בגלות**. **אמר ירמיה** שד' יהיה עם ישראל בגלות להרגיעם. ג. **נפרע מהבנים** בעוון האבות, **אמר יחזקאל** "נפש החוטאת היא תמות". ד. "אבדתם בגוים", **אמר ישעיהו** "היה ביום ההוא יתקע בשופר גדול **ובאו הגוים**". **אומרת הגו'**, שרב חשש "לאבדתם בגוים", **אמר ר"פ** הפסוק מתבאר כאבדיה שיחפשו אחריו. **אלא בסוף הפסוק** נאמר "ואכלה אתכם" וחשש שעם ישראל יאבדו לגמרי, **אמר רב ששת**, שהכוונה קקישאים ודילועים שנשארו.

רבנ' נמליאל, **ראב"ע**, **רבי יהושע** בן שאר. **אמר להם** לכן אני צוחק, אם לעוברי רצונו כך, הרי כמה שרך טוב עתיד הקב"ה להעניק לנו. **שוב פעם** עלו בהר הצופים וקרעו בגדיהם, ושהגיעו להר הבית **ראו שועל** יצא מבית קודשי קודשי וקודשים ובכו, מחמת "הודו הקרב וימת" ועתה יש שועל. **אמר להם ר"ע** לכן אני מצחק, אם **התקיימה נבואתו של אוריה** שהיה חורבן, תתקיים גם **נבואתו של זכריה** "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים", **בלשון הזה אמרו** "עקיבא נחמנתו עקיבא נחמתו".

הדרן עלך פרק אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות